

REFLECȚIA – NELIPSITĂ DIN ARSENALUL CELOR CARE LUCREAZĂ ÎN INDUSTRIA OGLINZII

Anamaria Popa

În cadrul evenimentului DIALOG ÎNTRE GENERAȚII din luna ianuarie a anului 2021, regizorii Adi Iclenzan și Theodor Cristian Popescu vorbesc în Bastionul Măcelarilor din Cetatea Târgu Mureș despre *Misiunea regizorului. Teatrul viitorului*. În această discuție filmată, se nasc întrebări profunde și calculate deopotrivă, privitoare la evoluția teatrului în România, precum și răspunsuri susținute de experiențele personale, cei doi aparținând de două generații diferite de artiști. Din acest dialog, se pot strânge multe idei pentru reflecțiile artistului (sau ale criticului), însă două afirmații mi-au rămas în mod special întipărite în minte.

Prima dintre ele a reprezentat pentru mine o adevărată revelație, punând în sfârșit punctul pe i în ceea ce privește o așa-zisă stagnare a teatrului românesc, pe care o resimt ca membru al acestei caste de artiști. Este vorba de faptul că astăzi nu mai putem vorbi de un *context*. Nu participăm la o mișcare comună, extinsă, și nici nu putem identifica vreun nucleu dur, care să lucreze intens și care să își asume o direcție stilistică, în așa fel încât să se coaguleze un *context* generator de valori. Așadar, prima afirmație care a reverberat în mine îi aparține lui Adi Iclenzan (pe care îl citez în forma colocvială, nestilizată): „Zicea domnul Dabija că noi, fiind o cultură mică, minoră, neavând o limbă de circulație internațională, neoferind culturii universale foarte mult, de fapt avem o obsesie a capodoperelor, cumva. Și el aici vedea un defect, că parcă vrem tot timpul să dăm lovitura, să facem ceva mare, să facem ceva important – ceea ce e specific unei culturi mici. Eu aș combina ambele perspective, ce spuneai

tu cu faptul că nu prea ne luăm în serios și ce spunea domnul Dabija cu obsesia capodoperei – și aici eu deja văd de ce nu se naște un context. De ce nu poate să apară un context: apare un soi de nerăbdare, din obsesia pentru capodopere și cădem foarte ușor în apatie și nu ne mai interesează pentru că nu luăm suficient de în serios lucrurile, profesional vorbind“. Ce putem, eu și generația mea, să facem pentru a ajuta teatrul românesc să se îndrepte spre un asemenea context? În mod evident, să ne luăm munca, dar și pe noi înșine, mai în serios. Tot ce putem face este să încercăm să lăsăm creionate semnele de punctuație ale unui viitor context în așa fel încât generațiile următoare să aibă o fundație pe care să își pună cărămizile. Pentru ca această viziune idealistă să aibă șanse de a se materializa, avem însă nevoie de o libertate creativă – noțiune care mă îndreaptă înspre cea de-a doua afirmație din dialogul celor doi regizori care mi-a rămas întipărită în minte și care, de această dată, îi aparține lui Theodor Cristian Popescu: „Eu resimt ca pe o lipsă de libertate faptul că mi se dă o misiune națională, civilizatoare, că simt presiunea când în teatru mi se spune «Vezi că ești în clădirea-simbol». Nu pentru că n-am curaj să îi cer unui actor să se dezbrace pe scenă sau să vorbească într-un limbaj mai violent, ci pentru că simt această presiune, de cele mai multe ori difuză, dar alteori enunțată net: «o să deranjăm», «n-o să avem succes». Și neînțelegerea asta e foarte adânc transmisă publicului“. Nu-mi este străină presiunea menționată aici. Cred că teama că publicul (care pare să știe de la bun început ce e pe placul lui și ce nu este) ar dezaproba munca noastră, adeseori dificilă, depusă într-o producție, ne face să ne abținem de la riscuri, de la a căuta cu o mai mare intensitate un alt mod de a (ne) exprima. Atâta vreme cât biletele vândute sunt mai importante decât încercarea artiștilor de a crea ceva nou, atâta vreme cât capitalismul dictează felul în care ne facem arta, nu ne vom putea debarasa de această presiune. Ceva mai târziu, domnul Popescu continuă: „Adi, eu simt că n-am libertate. Nu pentru că sunt un artist de un avangardism nemaivăzut. Dimpotrivă, pentru că sunt un artist foarte normal, dar care vreau să-mi trăiesc vremurile mele. Nu să mi se dea o misiune cultural-națională, pentru că intru într-o

clădire“. Într-o lume ideală, teatrul viitorului va fi renunțat la frica de ridicol și va reuși să le fie sprijin artiștilor în căutările lor – ca o mamă care acceptă cu inima în dinți ca fiul ei să meargă într-o țară de pe cealaltă parte a continentului, deoarece are încredere că el se va descurca, indiferent de greutatea care se vor arăta în mod inevitabil.

Luând ca reper această stare actuală a teatrului românesc pe care am descris-o în rândurile de mai sus, am făcut un exercițiu de imaginație în care am încercat să renunț la idealismul de care țin cu dinții, pentru a putea continua să îmi fac meseria și m-am întrebat cum văd actoria viitorului. Recunosc, mi-a dat de furcă întrebarea, probabil din aceeași teamă de ridicol de care am vorbit mai devreme: dacă spun ceva și actoria viitorului nu va avea absolut nicio legătură cu ce am zis? În speranța că acest eseu este citit *astăzi*, voi încerca totuși să răspund.

În timp ce mă uitam la spectacolul *Ping Pang Qiu* al Angéli-căi Liddell, m-a încercat o senzație care avea un ecou vag în amintirile mele. Discuția de la masa de ping pong atacă teme politice și filosofice într-un mod foarte firesc și direct, însă subiectul principal pare să fie Revoluția Culturală Chineză, exterminarea brutală a lumii exprimării și masacrele executate în numele unor ideologii. Până la urmă, mi-am dat seama că discuția despre China care avea loc la masa de ping pong îmi amintea oarecum de scena din *Trei surori* a lui Cehov în care personajele discută la masă, la ceai. Cu toate că miza și subiectul în sine sunt cum nu se poate mai diferite, acțiunea mea de spectator este aceeași: actorii discută despre ceva, iar eu încerc să empatizez nu doar cu ei, ci și cu ideologia (sau măcar încerc să o înțeleg). În mod firesc, tema dezbătută în *Ping Pang Qiu* m-a atins mult, mult mai adânc deoarece prezintă o fațetă a realității contemporane mie, ceva ce se întâmplă *chiar acum*. Și deodată mi-am adus aminte de o secvență din spectacolul *Trei surori, un scenariu nefiresc de liber după Cehov*, semnat de Radu Afrim, pe care l-am găsit pe internet. Deși nu am avut posibilitatea să văd spectacolul încă, acest videoclip m-a convins să nu îl ratez. În filmare, am observat că personajele stau la masă și pare să fie aceeași scenă de care am amintit mai devreme – însă subiectul conversației

este cu totul altul decât cel din scrisorile lui Cehov. Afrim a făcut personajele să vorbească despre evenimente actuale, de exemplu despre masacrul terorist de la Beslan sau despre războiul Rusiei cu Ucraina. „Textul lui Cehov este modificat de Afrim și adus în contemporaneitate. Dar, de fapt, aflăm că în fiecare sută de ani oamenii trăiesc la fel, chinuți de aceleași gânduri“, scrie Alexandra Tănăsescu pe platforma de jurnalism independent *Cultura la dubă*. Într-un interviu, Radu Afrim spune următoarele: „Mi-am permis să citesc gândurile celor trei surori. Și ale lui Andrei. Am mângălit tăcerea dintre vorbele lor vechi de peste o sută de ani. Oamenii mei gândesc non-stop. Sunt bolnavi de gânduri. Și ideal ar fi ca ei să acționeze. Deja încep să acționeze. Mi-am permis mai multe lucruri. Le-aș numi intervenții în natură (aproape) moartă. Sau puțină adrenalină în vivariu. Și, cu toate acestea, n-am reușit să le schimb destinul. Să iau acest detaliu ca pe un eșec al meu?“.

Având, așadar, în minte aceste exemple de relatare a unei situații actuale pe scenă, fie ea politică sau de altă natură, văd actorul viitorului ca fiind unul nu doar informat, ci foarte bine conectat la ceea ce se întâmplă în jurul lui, astfel încât să *aibă o părere*. Odată cu utilizarea diferitelor medii virtuale de socializare, părerile artiștilor încep să conteze tot mai mult, iar acest lucru nu se datorează „importanței“ persoanelor respective, ci minuțiozității și atenției cu care publicul primește aceste păreri. Oricine are acces la întreaga arhivă de postări a oricărui artist cu cont public pe Twitter, Instagram, Facebook și așa mai departe. În momentul de față, în urma mișcărilor de tipul #MeToo, s-a format o așa-numită *cancel culture*, adică o mobilizare colectivă de a anula influența unei persoane celebre „problematică“, care opinează toxic public și face propagandă unor ideologii care se află în discordanță cu evoluția dorită de membrii societății. Nume de artiști odinioară „mari“ sunt astăzi călcate în picioare în urma mărturisirilor publicate de victimele abuzurilor. Această mișcare, intitulată *cancel culture*, nu promovează cenzura, ci pune o presiune continuă pe celebriți (unele dintre ele iertate deja pentru reacțiile, comportamentele sau remarcile lor nepotrivite). Generația nouă nu admite homofobia, sexismul,

misoginia, rasismul și atâtea și atâtea ideologii aruncate la coșul de gunoi al istoriei. Totodată, nu cred că va mai exista noțiunea de „mari actori“ glorificați și puși pe piedestal într-atât încât să devină legende, așa cum s-a întâmplat cu artiștii celei de-a doua jumătăți a secolului trecut. Actorul a început să se demistifice din momentul în care a început să folosească mediile de socializare ca platforme în care are contact direct cu publicul (prin mesaje și comentarii), postări personale (imagini și videoclipuri împărtășite cu acest public în mod *intenționat* – spre deosebire de cultul paparazzi de altădată), în sfârșit, materiale digitale care arată artistul ca *om* în cel mai banal și simplu mod posibil: publicul vede ce mănâncă acesta, ce face în sânul familiei, care este părerea lui neretusașată și neprelucrată despre un subiect sau eveniment actual, sau cum arată atunci când se trezește și nu poartă machiaj ori nu are părul aranjat. În fine, Tiberius Vasiniuc diferențiază foarte bine artistul de imaginea publică care se construiește în mass media și afirmă în *Principii de etică în arta spectacolului și în cercetarea artistică*: „Într-o societate în care multe dintre valori au fost indexate, iar promovarea pe care media o face așa-numitelor «vedete» este agresivă, impunându-i pe cei împliniți grabnic social în locul celor cu realizări reale și remarcabile, când se afirmă tot mai mult o categorie socială bizară în care intră *influencer*-ii (mulți dintre ei cu competențele în toate domeniile), când rețelele de socializare aduc în prim-plan teme minore sau subiecte care afectează statutul ființei umane în chiar umanitatea sa, ce rol mai poate avea virtutea?“.

Sfera artei va oglindi, cred, acea generație care în acest moment creează viitorul prin eradicarea completă a ideologiilor ce nu-și au locul în realitatea pe care ne-o dorim, și va fi, așa cum spun tinerii astăzi, mai *woke*. Speranța noastră, a tuturor, este ca acest drum să fie unul eudemonist.

Bibliografie:

Volume:

VASINIUC, Tiberius, *Principii de etică și integritate în arta spectacolului și în cercetarea artistică*, Târgu Mureș, UARTPress, 2020.

Resurse web:

Dialog între generații: Adi Iclenzan & Theodor Cristian Popescu – <https://www.youtube.com/watch?v=1CcC8wc-V8hw&t=9675s>.

Secvență din *Trei surori, un scenariu nefiresc de liber după Cehov*, videoclip postat de Radu Afrim pe pagina sa personală de Facebook – <https://www.facebook.com/radu.afrim.5/videos/10157909848973613>.

Alexandra Tănăsescu, „Am fost la teatru și ne-am găsit sufletele pe scenă.” *Trei surori, de Radu Afrim*, <https://culturaladuba.ro/am-fost-la-teatru-si-ne-am-gasit-sufletele-pe-scena-trei-surori-de-radu-afrim/>.